

SOSIAALINEN PÄÄOMA – HEIJASTUS VAI KANGASTUS

Pertti Jokivuori (toim.): *Sosiaalisen pääoman kentät.*
Minerva, Jyväskylä. 434 s.

Sosiaalisen pääoman käsitteen ympärille on noin kymmenessä vuodessa syntynyt mittava poikkiteollinen keskustelu. Käsite on 'identiteetin' tai 'globalisaation' kaltainen sosiaalitieteellinen avainsana, jonka käyttö ei rajaudu vain akateemiseen tutkimukseen. Käsite onkin kiinnostanut useita instituutioita, joiden tehtävänä on pohtia ja edistää paikallista, alueellista tai kansallista kehittyneisyyttä. Maailmanpankki on ollut yksi keskeinen käsitteen popularisoija. Sen ideologiassa sosiaalinen pääoma on resurssi, jonka tehokas mobilisointi voisi auttaa 'vähemmän kehittyneitä' maita muun muassa kuromaan umpeen kehittyneisyyseroa läntisiin teollisuusmaihin. Tässä suhteessa sosiaalisessa pääomassa on paljon samaa kuin 1980-luvun keskusteluissa paikallislähtöisestä, 'alhaalta ylöspäin' suuntautuvasta kehittämisestä. Odotukset ovat korkealla ja käsitteen ideologinen kuorma melkoinen kun paikallisyhteisöille tarjotaan samassa paketissa sekä valtaistumista että kasvavaa vastuuta omasta kehityksestä.

Suomessa keskustelu sosiaalisesta pääomasta alkoi hieman myöhästyneesti vasta aivan 1990-luvun lopussa. Käsitteen kiinnostavuus ja keskustelun kansainvälinen vetoapu saivat kuitenkin nopeasti mukaansa mittavan joukon talous- ja yhteiskuntatieteilijöitä. Asiaa on luonnollisesti edistänyt myös Suomen Akatemia aiheen tiimoille rakentama erityinen tutkimusohjelmahoitus. Tässä tarkasteltava

teos on kooste tutkimusohjelman piirissä tehdystä tutkimuksesta, suurin osa artikkelien kirjoittajista liittyy ohjelmaan tavalla tai toisella. Koska ohjelma on vielä kesken, voidaan puhua korkeintaan eräänlaisesta välitilinpäätöksestä. Lisäksi on todettava, ettei teos laajuudestaan huolimatta ole kattava, sillä se ei sisällä artikkeleita kaikista tutkimusohjelmasta rahoitetuista hankkeista.

Teoksen perustana on tutkimusohjelman piirissä järjestetty metodiseminaari, mikä selittää osaltaan julkaistujen artikkelien luonnetta. Artikkeleista osa esittelee hankkeessa käynnissä olevaa tutkimusta, toisissa puolestaan pyritään pureutumaan sosiaalisen pääoman käsitteeseen, tutkimuksen teoreettis-metodologisiin asettamuksiin tai filosofisiin lähtökohtiin. Seminaariesityksiin perustuvat toimitetut teokset ovat usein sisällöltään varsin hajanaisia. Tässäkin tapauksessa teoksen rakenne määrittäytyi ensisijaisesti seminaarin sisällöstä, ei niinkään teoksen toimituksellisesta johtoideasta. Tämä on oikeastaan varsin rehellinen tapa lähestyä käsitettä, joka kaikessa laajuudessaan ja moniulotteisuudessaan on tullut määritellyksi mitä moninuisimmilla tavoilla. Erytistieteet avaavat käsitteeseen

kukin omanlaisiaan näkökulmia, jolloin poikkiteollisen keskustelun yhteiseksi nimittäjäksi jää pienimmillään vain itse sateenvarjomainen sosiaalisen pääoman käsite. Kriittisimmissä puheenvuoroissa sosiaalinen pääoma on jo ehditty leimata pahamaineisen epämääräiseksi ja tyhjän yleiseksi muotitermiksi.

Pertti Jokivuori toimii sosiaalisen pääoman tutkimusohjelman koordinaattorina, ja on siinä roolissa juuri oikea henkilö toimittamaan aiheeseen liittyvän teoksen. Sateenvarjomaisen keskustelun kokoaminen on kuitenkin haasteellinen tehtävä, eikä Jokivuori oikeastaan ole siihen edes pyrkinyt. Teoksen artikkeleita ei ole ryhmitelty temaattisesti eikä Jokivuoren kirjoittama johdanto pyri lukemaan teoksen artikkeleita niin, että esiin nousisi tietty johtoidea. Artikkelit esitellään johdannossa tiivistelminä. Näin teoksesta on muodostunut eräänlainen aarrearkku, tai kuten Jokivuori kirjoittaa "runsa ja monipuolinen kuvaus sosiaalisesta pääomasta". Kiinnostuneen lukijan tehtäväksi jää poimia teoksen helmet oman mielenkiintonsa mukaan.

Lukijalle teos tarjoaa melko fragmentaarisen kuvan sosiaalisen pääoman ympärillä käytävästä suomalaisesta keskustelusta. Mukana on niin syvällistä filosofista käsitteanalyysiä kuin vaikkapa empiirisiä malleja verkostanalyysin suorittamiseksi. Joissakin artikkeleissa perustellaan käsitteen hyö-

dyllisyyttä kyseisessä empiirisessä kontekstissa tai tieteenalalla yleisemmin. Koska teos ei nosta mitään keskustelulinjaa ohi toisen, ei se tarjoa lukijalle myöskään edeltä käsin pureksittua positiota, jossa käsitettä käytettäisiin jollain tietyllä johdonmukaisella tavalla. Pluralismi on ymmärrettävää sillä ohjelman koordinaattorina Jokivuori ei voisiakaan nostaa esiin omia mieltymyksiään heijastavaa agenda. Toisenlainen ratkaisu olisi kuitenkin voinut lisätä teoksen käyttöarvoa. Tiukemmalla temaattisella linjauksella ja artikkelien valikoimisella olisi ollut mahdollista saada teoksen artikkelit keskustelemaan keskenään nykyistä paremmin. Näin monitahoisena vellova keskustelu olisi väistämättä jättevöitynyt ja teos olisi muodostunut selvemmin puheenvuoroksi keskustelussa sosiaalisen pääoman merkityksestä suomalaisessa ja kansainvälisessä yhteiskuntatutkimuksessa.

Tiiviimpi toimitustyö olisi vaatinut huomattavasti enemmän aikaa kuin Jokivuorella on nyt käytössään ollut. On arvo sinänsä, että parhaillaan käynnissä olevan

tutkimustyön välitulokset tulevat muiden tutkijoiden ulottuville nopeasti. Tässä tapauksessa seminaarista valmiiseen julkaisuun on kulunut aikaa alle vuosi. Se on kirjankustantamisen näkökulmasta hyvin nopea rytmi. Osa artikkeleista on laatutyötä alusta loppuun, toiset taas ovat laadultaan epätasaisia, osa heikkoja. Tunnetta jälkimmäisestä ei kohenna toimitustyön tiivistahtisuuden näkyminen myös teoksen kieliasun ja oikeinkirjoituksen viimeistelemättömyytenä. Artikkeleissa on häiritsevän paljon kirjoitusvirheitä ja editointivaiheessa huomaamatta jääneitä rosoja. Nämä rosot voi kuitenkin antaa anteeksi nimenomaan nopean tutkimusviestinnän näkökulmasta.

Jotta voitaisiin ajatella, että sosiaalisen pääoman käsite on väline, jolla voidaan heijastella yhteisöjen voimavarana toimivaa sosiaalista dynamiikkaa sen kaikessa moniulotteisuudessa, olisi vähitellen päästävä tilanteeseen, jossa teorianmuodostuksen peruslähtökohdat olisivat edes osin yhteneviä. Nykyisellään sosiaalisen pääoman

käsitteen alla tehdään metodologisesti hyvin erimittaisia tutkimuksia. Käsite onkin paikoin kuin yksinäinen seittilanka keskusteluvaruuskien välillä – ei juuristoa ja lehvästöä yhdistävä puunrunko tai kaikkialle kurkottava rihmasto. Jos tutkimusohjelma ei lopputuloksinaan tuota syvenevää ymmärrystä yhteisöjen toiminnan sosiaalisista voimavaroista, on vaarana että sosiaalinen pääoma jää kangastukseksi ja keskustelu tyrehtyy keskustelijoiden turhautumiseen.

Pertti Jokivuoren toimittama teos on yksi askel kohti jäsentyvää ja tiivistyvää ymmärrystä sosiaalisen vuorovaikutuksen resurssiluonteesta. Kurottavaa on kuitenkin vielä paljon ennen kuin maali hämmöttää. Suosittelen teosta käsitteestä kiinnostuneille, ensisijaisesti katsauksena tämän hetken monimuotoiseen suomalaiseen keskusteluun. Teos avaa kysymyksiä mieluummin kuin tarjoaa vastauksia. Sellaisena se on luonteva osa sosiaalisesta pääomasta käytävää keskustelua pikemminkin kuin oman käsitteistönsä reunoja pohti-va puheenvuoro.

Jouni Häkli